

Predrag Krstić

NEGACIJA I ASIMETRIJA: ŠTA PREOSTAJE OD NEGATIVNOG UTILITARIZMA

APSTRAKT: Početak rada posvećen je opštem Popperovom razumevanju naučnog metoda, u kojem se posebno izdvaja momenat opovrgavanja. Drugi deo rada izlaže primenu na polje etike i „javne politike“ tog modela, u formi onoga što će se posle Popera nazvati „negativni utilitarizam“. Potom se pažnja usmerava na prigovore koji su upućeni negativnom utilitarizmu, pre svega kada je reč o onom „odvratnom zaključku“ koji ga približava promortalizmu i antinatalizmu. U završnom delu nastoji se, jednim svođenjem na princip a ne na kompletnu teoriju ili zaokruženu koncepciju, odbraniti ono što preostaje od intuicije koja motiviše negativni utilitarizam.

KLJUČNE REČI: negativizam, negativni utilitarizam, asimetrija patnje i sreće, Karl Popper, moralna intuicija

Negativizam

„Nazovite nas negativistima ili kako vam drago [...]“, kaže Popper (Popper 1962: 230) u jednom eseju, klasifikujući filozofe saznanja na dve „glavne grupe“: jednu sačinjavaju oni koji zastupaju „kriterijum verifikacije ili opravdavanja znanja (ili uverenja)“, a drugu, u koje Popper i sebe ubraja, oni koji zastupaju „kriterijum opovrgljivosti, pogrešivosti ili kritike saznanja (ili pretpostavki)“. Prvi insistiraju da se samo na osnovu pozitivnih rezultata nešto može uzeti u ozbiljno razmatranje, zalud smerajući da otkriju „valjane pozitivne argumente u prilog svojih uverenja“, dok su drugi uvereni da ono što u principu „kritika (za sada) ne može da obori nije (za sada) vredno ni ozbiljnog razmatranja“ (Popper 1962: 228, 248). Imajući u vidu ta temeljno različita stanovišta dve grupe o „pozitivnoj i negativnoj funkciji nauke“, Popper zastupnicima opravdanja dodeljuje nadimak „pozitivisti“, a zastupnicima opovrgavanja „kritičari ili ’negativisti’“ (Popper 1962: 229).

U Popperovom metodološkom okretu epistemologije ka negativnom – njegovom i okretu koji on pripisuje praksi moderne nauke, okretu ka problemu a ne ka rešenju, ka greški a ne ka tačnosti – reč je o tome da opovrgljivost, a ne nemogućnost opovrgava-

nja postaje vrlina teorije. Stoga teorije moraju (da hoće) da se sistematski proveravaju u nastojanju da se opovrgnu, a utoliko su bolje ukoliko se tome više izlažu, ukoliko više zabranjuju, ukoliko više rizikuju da budu pobijene, ukoliko su, ukratko, „informativnije“. Što su „informativnije“ – što više „sadržaja“ nude, što su „zanimljivije“ i „smelije“ – to su „neverovatnije“, to im je veća eksplanatorna i prediktivna moć, stože su proverljivije upoređivanjem predviđenih činjenica sa posmatranjem i izglednija je mogućnost da se opovrgnu (Popper 1962: 216, 219-220). I upravo to sistematsko podvrgavanje teorija kritici je ključno svojstvo nauke, ono što je razlikuje od drugih vidova ljudske delatnosti, kreditira Poper nauku.¹ Nauka deli funkciju s tim drugim delatnostima, ali je od njih ipak vrsno razlikuje kritičnost ili „kritička racionalnost“. Ona nije ništa drugo do primena metode pokušaja i pogrešaka, pomoću koje ljudi, kao i svi drugi organizmi, nastoje da se održe, samo pod jednim posebnim protokolom.² A to upravo onda znači i smanjenje njenih „apsolutističkih“ pretenzija: „Nauka nije sistem izvesnosti i dobro zasnovanih iskaza, niti je sistem koji stalno napreduje ka stanju završenosti. Naša nauka nije znanje (*episteme*); ona nikada ne može da polaže pravo da je dosegla istinu, pa čak ni neku zamenu za istinu, kao što je verovatnoća“ (Popper 1973: 306). Naučne teorije (treba da) imaju trajni status hipoteza („hipotetizam“): moraju da mogu da se falsifikuju, ali nikada ne mogu konačno da se dokažu.³

-
- 1 Poper na jednom mestu priznaje da je sklon „ekstremnom gledištu“ prema kojem je nauka „najveći poduhvat duha koji je čovek, uopšte, upoznao“ (Popper 2009: 65-66), a na drugom da se „divi“ nauci (Popper 1993: 15).
  - 2 Poper je, naime, uveren da njegova pravashodno metodološka zapažanja o rastu naučnog znanja važe kao „teorija saznanja uopšte“, da se „uz manje izmene mogu primeniti i na rast prednačunog znanja – što će reći, na opšti način na koji ljudi, pa čak i životinje, stiču novo činjeničko saznanje o svetu“: „Metod učenja putem pokušaja i pogrešaka – učenja iz naših grešaka – čini se da je fundamentalno isti bilo da ga praktikuju niže ili više životinje, šimpanzo ili ljudi od nauke“ (Popper 1962: 216, 312). Reč je o opštoj strategiji „živih organizama u procesu prilagodavanja“ iz koje ishodi i „kritički stav“: on je „svesni pokušaj da u borbi za opstanak onih najprilagođenijih, umesto nas budu žrtvovane naše teorije, naše pretpostavke“ (Popper 1962: 52). Doduše, naročita je varijanta tog metoda korišćena u razvoju ljudske vrste, „a pogotovo filozofije“: „Izgleda da su ljudi skloni da reaguju na problem ili iznošenjem neke teorije koje će se pridržavati što duže mogu ili suprotstavljanjem takvoj teoriji kada su uočili njene slabosti“ (Popper 1962: 312). Takav pristup Poper smatra glavnom karakteristikom naučnog metoda: pošto su se suočili sa nekim problemom i ponudili njegova probna rešenja u vidu teorije, naučnici se neće libiti da sa različitim strana kritikuju tu teoriju ne bi li ukazali na njena ranjiva mesta, te da izlože ta ranjiva mesta što oštrijom proveru. Ukoliko provere rezultiraju zaključkom da su se teorije pokazale pogrešnima, one se eliminišu, pa je opet reč o varijanti metoda pokušaja i pogreške – koji je „suštinski metod eliminacije“ (Popper 1962: 313).
  - 3 I još zaoštrenije: pošto je moguće da je slika nauke kao „procedure čija se racionanost sastoji u činjenici da učimo iz naših grešaka“ još uvek inficirana predstavom napretka nauke „od teorije do teorije“, predstavom „niza sve boljih deduktivnih sistema“, Poper bi i to da razveje i da predloži drugi orijentir napretka nauke: „*napredovanje od problema do problema*“ – čija se

Prema rekonstrukciji samog Popera, za njegovu središnju tvrdnju da je „kriterijum naučnog statusa teorije mogućnost njenog opovrgavanja, njenog pobijanja ili provere“, bio je presudan kontekst „antipozitivne“ apologije: „Lako je pribaviti potvrđivanja ili verifikacije skoro za svaku teoriju – ako tražimo potvrđivanja“ (Popper 1962: 36). Stoga, naprotiv, kriterijum opovrgljivosti tvrdi da će se „kao naučni rangirati samo oni iskazi ili sistemi iskaza koji moraju biti kadri da protivreče mogućim ili zamislivim posmatranjima“ (Popper 1962: 39). Sistem će biti „empirijski li naučni“, dotle bi se morao saglasiti sa pozitivistima, samo ukoliko može da se proverí iskustvom, ali upravo to onda znači da mogućnost opovrgavanja – a ne mogućnost verifikacije – treba da predstavlja kriterijum razgraničenja naučnih od nenaučnih iskaza: „neću zahtevati od naučnog sistema da bude takav da može, jednom zauvek, da se izdvoji u pozitivnom smislu; ali tražiću da mu logička forma bude takva da putem empirijskih provera može da se izdvoji u negativnom smislu: *mora biti moguće da se jedan empirijski sistem opovrgne iskustvom*“ (Popper 1973: 74). Logička forma naučnog sistema treba da se artikuliše s obzirom na „negativni smisao“, s obzirom na opovrgljivost a ne konačnu dokazivost, a nauku, koja treba da nam pruži „pozitivnu“ informaciju, sada obeležava zadovoljavanje jednog negativnog zahteva – mogućnosti pobijanja: „Moj predlog se zasniva na *asimetriji* između mogućnosti verifikacije i mogućnosti opovrgavanja“ (Popper 1973: 74-75).

Patnja

Uviđanje asimetrije, koja onda premešta težište na pol negativnog, postaće nešto kao heuristički model, koji se primenjuje i na sfere koje se razlikuju od prakse naučnika. Tako bi filozofi-etičari, veli Popper, u jednom na sprečavanje zla orijentisanom društvu, trebalo da „nastave raspravu o ispravnim ciljevima društvene politike“, ali, umesto da diskutuju o „prirodi“ etike ili o najvećem dobru,⁴ valjalo bi da „razmotre

---

dubina neprestano uvećava (Popper 1962: 222). „[S]vaka nova teorija koja ima neku vrednost stvara nove probleme; probleme usaglašavanja, probleme kako upravljati novim proverama posmatranjima o kojima se ranije nije razmišljalo“ i – ukoliko više takvih problema stvara utoliko je teorija plodnija. Problem otvara mogućnost teorije, inspiriše je, provocira, ali i obrnuto, „najtrajniji doprinos teorije rastu naučnog znanja“ upravo je stvaranje novih problema: rast znanja u nauci ne samo da započinje nego i završava sa problemima – „problemima sve veće dubine i sve veće plodnosti u pogledu sugerisanja novih problema“ (Popper 1962: 222, 199; cf. Gorton 2006: 25-32).

- 4 U jednoj nemilosrdnoj i nepravедnoj ali zanimljivoj beleški Popper ustaje protiv „naučne“ etike, stavljajući njenu „naučnost“ pod znake navoda. On dijagnostikuje da je ona, „u svojoj apsolutnoj jalovosti, jedan od najčudnijih društvenih fenomena“: ona cilja „da nam kaže šta treba da radimo, to jest da konstruiše kodeks normi na naučnoj osnovi, tako da je samo potrebno da pogledamo indeks tog kodeksa ako smo suočeni s teškom moralnom odlukom“. Popper takvo

činjenicu da princip najveće sreće utilitarista lako može da se pretvori u izgovor za benevolentnu diktaturu i predlog da bi ga trebalo zameniti skromnijim i realističnijim principom – principom da borba protiv bede koja se može izbeći treba da bude priznati cilj javne politike, dok uvećanje sreće treba da bude ostavljeno, uglavnom, privatnoj inicijativi“ (Popper 1962: 345). Popper veruje da bi taj „modifikovani utilitarizam“ mogao „mnogo lakše da dovede do saglasnosti o društvenim reformama“ i da bi, usredsređen na „bedu“ koju „svi znamo iz iskustva“, mogao da „utisne u javno mnjenje jednostavnu misao da je mudro boriti se protiv najprečih i realnih društvenih zala, jednog po jednog, ovde i sada, umesto da se žrtvuju generacije za udaljeno i možda zauvek neostvarljivo najveće dobro“ (Popper 1962: 346). Nastojeći da ispravi probleme društva, a ne da mu nametne neku prethodno smišljenu ideju „dobra“, „negativni utilitarizam“ bi onda trebalo da radi na minimizovanju količine patnje, a ne, kao „pozitivni“ parnjak, na maksimizovanju količine sreće.

U jednoj, za ustanovljenje negativnog utilitarizam, presudno značajnoj fusnoti *Otvorenog društva* (Popper 1947: 139-140, 147), Popper se kritički osvrće i na Kanta i na utilitariste – „Verujem da, s etičke tačke gledišta, ne postoji simetrija između patnje i sreće ili između bola i zadovoljstva. Čini mi se da i utilitaristi i Kant (‘Unapredi sreću drugih ljudi..’), barem prema njihovim formulacijama, fundamentalno greše po ovom pitanju“ – da bi već posle te rečenice nastavio raspravu, ako se bolje pogleda, samo sa potonjima: „Mišljenja sam da ljudska patnja predstavlja direktan moralni poziv, naime, poziv na pomoć, dok ne postoji sličan poziv da se uveća sreća čoveka kome je inače dobro.“ (Popper 1947: 241). Sreća i patnja se, prema ovom tumačenju, uopšte ne nalaze kao ista vrednost na zajedničkoj skali zadovoljstva i bola, skali koja bi podrazumevala da je uvećanje sreće automatski i umanjenje patnje, da su stupnjevi bola negativni stupnjevi zadovoljstva. A upravo to pretpostavlja, posebnom napomenom se objašnjava, utilitarističko načelo maksimizovanja zadovoljstva. Popper, naprotiv, sugeriše da „zadovoljstvo ne može da pretegne nad bolom, a naročito ne zadovoljstvo jednog čoveka nad bolom drugog“: „Umesto najveće sreće najvećeg broja ljudi mora se, mnogo skromnije, zahtevati najmanja količina patnje za bilo koga;

---

ciljanje naziva apsurdnim – čak „potpuno nezavisno od činjenice da bi to, ukoliko bi se moglo postići, uništilo svu ličnu odgovornost i stoga svu etiku“ – i okomljuje se na pretenziju davanja „naučnog kriterijuma istine i neistine moralnog suđenja, to jest suđenja koje uključuje termine poput ‘dobro’ ili ‘rđavo’“: „Samo je tračer zainteresovan da sudi ljudima ili njihovim delima; ‘ne sudi’ se nekima od nas čini jednim od fundamentalnih i premalo uvažavanih zakona humanitarne etike. Tako bi etika moralnog suđenja bila ne samo irelevantna, već zapravo nemoralna stvar.“ (Popper 1947: 207). I tako su, prema Popperu, i „sve rasparve o defnisanju dobrog ili mogućnosti njegovog definisanja sasvim beskorisne“: „One samo pokazuju koliko je ‘naučna’ etika udaljena od hitnih problema moralnog života. One samo prokazuju da je ‘naučna’ etika vid bekstva, bekstva od realnosti moralnog života, to jest od naših moralnih odgovornosti.“ (Popper 1947: 208).

i dalje, zahtevati da se neizbežna patnja rasporedi onoliko jednako koliko je to moguće“ (Popper 1947: 241). Poper ne ostavlja mesta sumnji u pogledu negativističkog karaktera ovog okreta – on, „doprinosi razjašnjenju polja etike” nalažući da „negativno formulišemo“ naše zahteve – i ukazuje na analogiju takve etike i metodologije *Logike naučnog otkrića*: kao što tamo nije bio zadatak naučnog metoda da stiče „utvrđene istine“ već da odbacuje pogrešne probno ponuđene teorije, tako bi ovde etički delokrug moralne politike trebalo da podrazumeva zahtev da se „eliminiše patnja radije nego da se promovise sreća“ (Popper 1947: 241-242).

U ravan magistralnih etičko-političkih dvojenja Poper tako uvodi momenat oslonca teorije na patnju, na ono „negativno“ utočišno i istovremeno praktično delotvorno, na nekakvo ultimativno a vazda konkretno zlo koje ne treba biti takvo, ali koje ne treba ni dodatno pogoršavati „pozitivnim“ nastojanjima poboljšanja usrećitelja. Disciplinarni termin za takvu poziciju – „negativni utilitarizam“ – nije skovao sam Poper, već Roderik Ninijan Smart (Roderick Ninian Smart 1958). Preteče te koncepcije koju je kritički orijentisan tumač pripisao njenom autoru, a listom je preuzeli komentatori koji će uslediti, potom se obično pronalaze u budizmu i protežu kroz istoriju mišljenja do danas. Bruno Konstejbl (Bruno Contestabile 2014: 298) bi tako rekao da budizam i negativni utilitarizam dele istu „intuiciju“, a Vilijam Gorton (William Gorton 2015) da je budističko vrednovanje zadovoljstva i patnje „vrlo slično“ negativnom utilitarizmu (Goodman 2009). Niz proto-negativnih utilitarista u pojedinim rekonstrukcijama nastavljaju Epikur (Επίκουρος) i neki stoici koji su sreću određivali odsustvom patnje, potom filozofski pesimizam Artura Šopenhauera (Arthur Schopenhauer) i sledbenika koji naglašava posvemašnost patnje (Beiser 2016), takođe i mnogobrojna književna dela u kojima se osporava pravo da neki ili da iko pati da bi drugi bili srećni(ji),⁵ da bi najzad u savremenoj filozofiji različiti etički pravci (prioritanizam, etika maksimin principa, na primer) pretpostavljali patnju sreći, zagovarali asimetriju zadovoljstva i bola i, otvoreno ili prećutno, branili stare ili konstruisali mutirane verzije negativnog utilitarizma.

Obično se uzima da je negativni utilitarizam vid osporavanja klasične utilitarističke etike. U tom smislu on zaista, kao i „pozitivni“ utilitarizam, ostaje konsekvencijalizam: (ne)ispravnost postupaka zavisi od posledica po dobrobit pojedinca. U klasičnom utilitarizmu postupak se samo odmerava s obzirom na to da li i u kojoj meri doprinosi uvećanju sreće, blagostanja ili koristi, a u negativnom umanjenju patnje, zla, nesreće.⁶ Ali se istovremen čini i da Poper pretenduje na više od zasnivanja tek jedne (per)ver-

5 Najuticajniji je, svakako, protest Ivana Karamazova protiv Aljošine vere argumentom da se patnja, suze nevine dece, ne može (is)kupiti nikakvim idealom (Dostoevskij 2008).

6 Kao osnovnu lektiru o utilitarizmu na ovom tragu odnosa različitih formi utilitarizma prema zadovoljstvu, sreći, koristi – i onom suprotnom – konsultovati: Smart & Williams 1973; Brink 1989; Crisp 1992; Hooker 2000; Miller & Williams 1982; Scheffler 1988; Sen & Williams 1982.

zije utilitarizma, koja sada umanjene patnje pretpostavlja uvećanju sreće. On kao da bi jednim udarcem da ospori i (Kantovu) deontološku etiku koja, prema njegovom viđenju, takođe promovise sreću drugih ljudi.⁷ Jer, za Popera je, ovako ili onako, sreća problem. Obe dominantne etičke koncepcije, prema njegovom viđenju, temeljno greše u onome što im je zajedničko: za račun sreće, propuštaju da naglase patnju.

Praktične implikacije su i izvor i cilj ove Poperove konstrukcije. Njegova „etika“, štaviše, priznaje da nije pod uticajem samo njegovog epistemološkog rada, već i ličnog iskustva: neuspeh filozofija koje promovišu sreću, poput klasičnog utilitarizma i marksizma, veruje da potvrđuje već i šesnaest njegovih najbližih rođaka i prijatelja koji su stradali kao žrtve nacističke Nemačke, „delom u Aušvicu, delom su počinili samoubistvo“ (Popper 2002: 36). Po tragičnom iskustvu komunističke i fašističke diktature, izbegavanje „utopizama“ postaje najpreče.⁸ U njima se „princip najveće sreće“ pokazao opasnim budući da priziva paternalizam ili/i je „opravdanje za dobronamernu diktatoru“. Onaj drugi, suprotni, „skromniji i realističniji“ princip, koji smera na ukidanje i izbegavanje patnje, na otpor patnji, na borbu protiv nje, preporučuje se kao politički uputnija alternativa (Popper 1962: 345). Na nivou „javne politike“ to znači princip utilitarizma preformulisati tako da „negativno“ orijentiše praksu. Najpreči problem „racionalne javne politike“ je beda, a cilj i ujedno kriterijum njene ispravnosti treba da bude smanjenje patnje. Javnu politiku Popper tako p(ro)ziva na delotvorno umanjene i, ako je moguće, eliminaciju lako prepoznatljivih i univerzalno prihvaćenih izvora patnje. „Pozitivno“ artikulisanje i doseganje društvene i lične sreće, naprotiv, treba da bude prepušteno pojedincima (Popper 1962: 361).

Posledice

Najčuveniji prigovor „negativnom utilitarizmu“ izneo je R. N. Smart 1958. godine u članku u kojem mu je i dao ime. Kroz primer za koji priznaje da je „nesumnjivo

7 Moglo bi se, međutim, primetiti da Popper „paušalno“ interpretira Kantovo etičko učenje, ne starajući se mnogo za složenost, ograničenja i formalni karakter principa koje ono sugerise. Kao što je poznato, osim što ne nalazi da je posao etike da ljude učini srećnim, već „dostojnim“ sreće, Kant izričito poriče da možemo pretpostaviti da je sreća jedino dobro; štaviše, priznajući da sreća i korist imaju značajno mesto u svakodnevnom životu, ipak osporava da ono određuje okvir morala i predstavlja predmet dužnosti (Kant(1979: 110). Tuđa sreća, doduše, može biti naša dužnost, ali takva artikulacija nalazi se tek u postavkama koje se odnose na „nesavršene dužnosti“ prema drugima (Kant 1981; 84: za Kantovu i kantovsku etiku dužnosti s obzirom na pitanje sreće videti, između ostalog: Hill 1992; Korsgaard 1996; O’Neill 1989). Popperovo unekoliko neopravdano prozivanje Kanta zbog volje za usrećivanjemne umanjuje, međutim, snagu njegovog opšteg argumenta

8 O Popperovom razumevanju utopizma, vrlo kritički: Danaher 2018; Kadlec 2008.

fiktivan, iako na nesreću mnogo manje nego što je ranije izgledalo“, on tvrdi da bi iz ove doktrine sledilo kako bi vladar, koji bi bio kadar da trenutno i bezbolno uništi ljudski rod u kojem opazi tragove patnje, „dobronamerni dizač sveta u vazduh“, imao dužnost da to i učini ne bi li je umanjio.⁹ U živoj debati koja se i dalje vodi oko ove nepoželjne navodne posledice negativnog utilitarizma mnogi autori s odobravanjem variraju tu primedbu: „najekspeditivniji način primene“ doktrine negativnog utilitarizma bilo bi „istrebljenje ljudskog roda, jer bi onda ljudska patnja potpuno prestala da postoji“ (Bunge 1989: 230); „bezbolno uništenje čitavog čovečanstva – bilo kolektivnim samoubistvom svih živih bića, bilo potpunom apstinencijom od prokreacije jedne generacije“ (Heyd 1992: 60); „uništenje sveta (čak i nasilnim sredstvima), budući da bi patnja koju bi to podrazumevalo bila manja u poređenju sa patnjom svakodnevice u njemu“ (Ord 2013).¹⁰ Nisu malobrojni ni oni koji negativni utilitarizam optužuju ne samo da sobom neminovno povlači zagovaranje „antinatalizma“ i „promortalizma“, nego i da je do srži prožet njima (Benatar 1997; Benatar 2006; Metz 2012: 1–2; Belshaw 2012: 118; Coates 2014).¹¹

Apologete negativnog utilitarizma na to odgovaraju ili ukazivanjem da je, posle neuspeha klasičnog utilitarizma, on možda jedini „dobar kandidat za jednu etiku koja izražava prosvetiteljsku tradiciju“ (Hiz 1992: 423) ili, češće, konstruisanjem njegovih već mnogobrojnih unapređenih i modifikovanih verzija,¹² koje ga povezuju sa drugim pozicijama i nastoje da izbegnu „odvratni zaključak“ u pogledu „populacione etike“. ¹³ U odbegu od takvog zaključka, jedni ukazuju da je naivno tumačiti negativni utilitarizam kao argumentaciju u prilog uništenja sveta, pa onda pomoćnim hipotezama i kontekstualizacijom vrednosti ipak onemogućavaju njegovo izvođenje (Gorton 2015), dok drugi insistiraju na razlici „eliminacije“ i „redukcije“ patnje, te koncepciju negativnog utilitarizma vezuju samo za potonju (Acton & Watkins 1963: 84; Walker

9 Argument se kasnije u tekstu širi (ili sužava) na sve slučajeve ubistva: „samoubistvo, čedomorstvo i abortus, iako nesumnjivo korisni za žrtve ukoliko su bezbolno izvedeni, mogu se opravdati čak i ako su metodi bili unekoliko bolni: količina zubobolje i bolesti obično će daleko pretegnuti nad kratkim jadom bodeža u leđa. Uopšte, dakle, negativni utilitarizam će biti neubedljiv gde god se bavimo prekidom života“ (Smart 1958: 543). Rodžer Čao (Roger Chao 2012: 58) čak predlaže termin „klasični negativni utilitarizam“ za ovu njegovu (doslednu?) verziju.

10 Odgovori na potonju formulaciju primedbe: Pearce 2014; Contestabile 2020a.

11 Da ta primedba važi i za klasični utilitarizam, ukoliko se primeni na pitanja „populacione politike“: Narveson 1967; Parfit 1984: 351–441.

12 Najiscrpnije razvrstavanje varijanti (porodice) negativnog utilitarizma – taksonomija od čak šesnaest „braće i sestara“ – ponudili su Arrhenius & Bykvist 1995: 29 i dalje.

13 Cf.: Fricke 2002; Leighton 2011; Cowen 2004; Griffin 1979; Chao 2012; Bavetta & Navarra 2012; Bavetta, Navarra & Maimone 2014; Contestabile 2020a; Gorton 2015; Frick 2014; Algander 2012; Grill 2017; Roberts 2011; Heyd 1992; Ryberg 1996.

1974).¹⁴ Treći tip odbrane negativnog utilitarizma od toga da je njegova posledica poželjnost uništenja sveta „empirijski“ dokazuje da je upravo iz njegove perspektive sam takav pokušaj kontraproduktivan: negativni utilitarista nije primoran da zastupa „apokaliptičko rešenje“, budući da se već i razmatranje, planiranje, a nekmoli implementiranje poduhvata izumiranja života – „ne može preduzeti bezbolno“ (Pearce 2005); „etičkom cilju“ negativnog utilitarizma protivreći pokušaj nasilnog istrebljenja čovečanstva, jer bi njegov „rezultat“ bio jedino uvećanje patnje i svrstavanje „pobornika tog projekta u najgoru vrstu kriminalaca, terorista i ludaka“ (Contestabile 2020a); negativni utilitarizam ne implicira čak ni parcijalno rešenje – da bi „najbolji način da se minimizuje trenutna patnja i oskudica bio da se tiho, tajno i bezbolno ubiju svi oni koji su bedni i potrebiti“ – zato što upravo utilitaristički razlozi nalažu izbegavanje takve politike koja bi ljude, pošto saznaju za nju, učinila „još bednijim i zastrašenijim“ (Wolf 1996: 278). Sledeći kontraargument na argument dobronamernog dizača sveta u vazduh takođe uverava da bi upravo iz perspektive negativnog utilitarizma bilo, ne dobro nego loše, da on ostvari svoju milosrdnu intervenciju – ali ovog puta imajući u vidu već uništeni svet: iz njega bi mogao da nastane i razvije se novi život, koji bi možda bio još rdaviji, bolniji, sa još više patnji nego onaj koji bi se nastavio, pa bi dosledni minimizator patnje stoga trebalo da uništi „samu mogućnost života“, što je u principu, valja se nadati, izvan ljudskih moći (Acton & Watkins 1963: 96).¹⁵ Najzad, na argument dizača sveta u vazduh može se jednostavno odgovoriti da je ubijanje veće zlo od patnje: ljudi bi i pod načelima negativnog utilitarizma i dalje smatrali da „biti ubijen nije korist već najveće zlo koje im se čini“ (Kadlec 2008: 110). Određenje negativnog utilitarizma bi se uostalom moglo dopuni ogradom da on ne zastupa, „osim za budiste“, najkontraintuitivniju tezu, da je nepostojanje najbolje stanje stvari (Keown 1992: 176; Contestabile 2014). Ali, s druge strane, nije li plauzibilna i intuicija da „nepostojanje ne može biti problem, jer ono nikog ne uznemirava?“. „Ta se ideja čini odvratnom verovatno samo kada razmatramo stvar iz (jako pristrasne) perspektive već postojećih, biološki razvijenih bića sa snažnim nagonom za održanje života“ (Gorton 2015; cf. Sikora 1978; Ryberg 1996).

Tobi Ord (Toby Ord 2013) nudi jedan (pod)argument za koji veruje da omogućuje napredak ka „rešenju neslaganja“. On smatra da je negativnom utilitarizmu svojstveno uverenje da postoji količina patnje nad kojom ne može pretegnuti nijedna količina sreće i da ono podrazumeva „veoma čudan diskontinuitet patnje ili sreće“. „Morate da verujete ili da postoje dva vrlo slična nivoa intenziteta patnje tako da je neznatno veći intenzitet patnje beskrajno gori, da postoje tako brojni ubodi igle da dodavanje još jednog čini stvari beskrajno gorim, ili da postoji tako malena količina patnje da ne postoji količina sreće koja bi poboljšala svet do njenog nivoa.“ (Ord 2013) Izazov koji ova primedba

14 Re-kontra-argument da je eliminacija samo forma redukcije: Smart 1973: 29.

15 Uverljivo osporavanje učinka ove primedbe: Smart 1989: 44-45.

upućuje negativnom utilitarizmu najčešće se predstavlja kao „argument uboda iglom“: ukoliko bi ubod iglom bio jedini neprijatni doživljaj na svetu, ne bi li i tada bilo bolje da se život nikada nije pojavio? Odgovor da je takav bol „trivijalan” i kvalitativno različit od bolesti, mučenja ili genocida, te da ne podrazumeva u nekom emfatičkom smislu patnju, čini se da je *ad hoc* i da podriva čistoću negativno-utilitarističke etike: nije jasno gde bi i ko postavio granicu između bola i istinske patnje, kako kvantifikovati dopustivu količinu bola ili patnje i sameriti je sa moralno nezanemarljivom količinom sreće ili dobrobiti? Odgovori ublaženih verzija negativnog utilitarizma¹⁶ – koje ne umanjuju moralnu vrednosti sreće u potpunosti, ali ističu da oslobađanje izvesne količine patnje ima veću moralnu hitnost nego dodavanje „odgovarajuće“ količine sreće – nužno su izdanci „hibridnih“ etičkih sistema. Čistoću negativnog utilitarizma njen zagovornik još može da očuva tvrdnjom da je čak i ubod iglom previše, ali onda rizikuje da trivijalizuje i/ili svede na apsurd ozbiljnost etike i spremnošću da zbog uboda igle žrtvuje svet naruši najdublje moralne intuicije (Smart 1973: 28-29).

Pozivanje na intuiciju u etici, kao i drugde, ne garantuje dobrog vodiča pri rasuđivanju. I moralne intuicije su „duboke“ samo u smislu da se snažno osećaju, a ne svedoče ništa o dobroj utemeljenosti ili pronicljivosti uvida. A ipak bi se većina i teoretičara i onih drugih načelno složila da je svaka količina ili svaki intenzitet patnje cena koju je vredno platiti za dragoceni dar života. Problem možda i jeste u „načelnosti“: negativno formulisano, to bi značilo tvrditi da ne postoji patnja koju nijedna količina sreće ne može da nadomesti. Intuicija da je suprotno slučaj nije manje ubedljiva. Na stranu „prekraćivanje muka“ životinjama, „Nikakva količina sreće ili zadovoljstva koju uživaju neki organizmi ne može da opravda neopisive užase Aušvica, niti može da pretegne nad sporadičnim strahom od bola i očaja koji se javljaju svakog sekunda svakog dana“. Na ovo Pirsovo (Pearce 1995) ukazivanje da negativni utilitarizam „proističe iz saosećanja sa velikim obimom i intenzitetom patnje u svetu“, Ord (2013) odgovara da deli „užasavanje pred Aušvicom“ i zapaža „ogromnu količinu patnje u svetu svakog dana“, ali da ne može da se složi s time da ona „može da nadmaši pozitivnu stranu ljudskog iskustva“: „Mislim da je mnogo vrednosti dostojne sreće u svetu. Da li je to dovoljno da pretegne u odnosu na jednu godinu užasa Aušvica? Nemam snažnu intuiciju, ali mislim da je to uglavnom zato što poredim patnju miliona sa kvalitetom života milijardi.“

Problem nesamerljivosti bi se zaista mogao uočiti i u tome što je, po pretpostavci, svako iskusio zanemarljiv bol uboda iglom, dok niko nije spreman da empirijski prove-

16 Dok neki autori koriste oznaku „negativni utilitarizam“ kao tehnički termin za svaku teoriju koja moralno jedino važnim smatra umanjenje patnje (Smart 1958), drugi razlikuju tu njegovu „jaku“ verziju ili „negativni totalni utilitarizam“ (Arrhenius 2000: 100), od „slabe“ verzije, koja uvažava i nalog uvećanja sreća, ali umanjenje patnje smatra važnijim (Arrhenius & Bykvist 1995: 29, 115; Ord 2013).

ri uverenje da ne može postojati patnja koja je tako nepodnošljiva da opravdava okončanje sveta (Ord 2013). Niko, primetiće se s druge strane, osim onih „hiljada ljudi [koji] svake godine imaju tragična iskustva“ i, bez namere da testiraju njihovu podnošljivost, svedoče da su neke patnje tako užasne da mogu primorati na slaganje sa negativnim utilitarizmom u tom pogledu – bez obzira na prethodna etička gledišta (Pearce 2005).

Ord, međutim, zapaža da u tom slaganju možda uopšte nije reč o negativnom utilitarizmu: u Pirsovoj primedbi da velika količina sreće ne bi opravdala Aušvic, pod „opravdanjem“ se podrazumeva „neka vrsta zatvorene i hotimične veze koja nije uključena u puko ‘pretezanje’, a negativni utilitarizam bi trebalo da se bavi samo pretezanjem“ patnje nad srećom. Stoga mu preostaje da odustane od konsekvencijalizma, bilo da sledi svoju nekonekvencijalističku intuiciju da je ne samo neispravno nego i „odvratno“ graditi utopiju na temelju „prisilne patnje nevinih“ tokom njene konstrukcije, bilo onu drugu intuiciju, kojom se takođe često rukovodi, da postoji „moralna obaveza da se spreči patnja, ali ne i obaveza da se uveća sreća“, koja takođe govori u prilog onih nekonekvencijalističkih teorija koje uvećanje sreće smatraju moralno valjanim nalogom, ali ne i dužnošću. Ord je izričit: Popper „nije bio negativni utilitarista, niti ikoja druga vrsta utilitariste“ (Ord 2013). I to ne zato što mu se greškom pripisuje takvo stanovište, nego zato što je takvo stanovište neodrživo: negativni utilitarizam ne može „plauzibilno i koherentno“ da zastupa asimetriju patnje i sreće.¹⁷ Ljudi svakodnevno prave kompromise između sreće i patnje, teče argumentacija, i, „prema svim uobičajenim teorijama, takvi kompromisi mogu da unaprede život“. Bilo da kaže da nijedan takav kompromis ne može biti moralan, bilo da neki mogu pod određenim uslovima, negativni utilitarizam će protivrečiti i vlastitim intuicijama. Te „neplauzibilne praktične implikacije“ osuđuju ga na priklanjanje drugim gledištima – prioritarizmu, egalitarizmu, suficientarizmu, prezentizmu, utilitarizmu kritičkog nivoa, nekonekvencijalizmu, ali pre svega klasičnom utilitarizmu, u kojem se ne narušava simetrija patnje i sreće – ukoliko bi da sačuva ono što ga motiviše: inače raširenu intuiciju „da treba pomoći osobi koja pati pre nego srećnoj osobi“ (Ord 2013; Tomasik 2017).

Kontestejbl (Contestabile 2020b), takoreći s druge strane, takođe nastoji da spase Poperovu „kontroverznu izjavu“ da „s moralne tačke gledišta zadovoljstvo ne može da pretegne nad bolom, a naročito ne zadovoljstvo jednog čoveka nad bolom drugog čoveka“ (Popper 1947: 241). On je smatra izrazom „dobro poznate nelagode u vezi sa klasičnom utilitarističkom akumulacijom patnje i sreće različitih ljudi“, pa značenje „negativnog utilitarizma“ proširuje do terminološkog kišobrana za sve one verzije utilitarističke etike koje modeluju asimetriju patnje i sreće (cf. Fricke 2002: 14) i koje mogu da pripisuju apsolutni ili relativni prioritet izbegavanju patnje. Kontestejbllov zaključak je, u svakom slučaju, sličan Ordovom u pogledu dijagnoze ali različit u pogledu terapije:

17 Još izraženiji kritički kada je o Poperovom zastupanje asimetrije sreće i patnje reč: Mayerfeld 1996; donekle izmenjeno i znatno prošireno: Mayerfeld 2002: 128-161.

negativni utilitarista ne treba prozelitski da se drži svoje, ali ni da se prikloni drugim doktrinama, već da „otvoreno prida težinu 'pozitivnim' vrednostima klasičnih utilitarista, preferencijalnih utilitarista/preferencijalnih konsekvencijalista i daleko široj zajednici (uglavnom) benevolentnih neutilitarista koji dele averziju prema 'nepotrebnoj' patnji“ (Contestabile 2020b). Drugim ali jednako pomirljivim, Gortonovim (2015) rečima, negativni utilitarizam treba da nastupa koordinirano sa drugim (altruističkim) vrednosnim sistemima, kao što i oni „treba da pozdrave prisustvo negativnog utilitarizma“.¹⁸

Manje je više

Dva povezana pitanja se nameću iz, čini se, jedino uverljive varijante tako razlabavljenog negativnog utilitarizma. Prvo pitanje je šta je (pre)ostalo od njega: ako predstavlja koncepciju kakva je izvorno mišljena, morao bi biti jedna verzija negativnog konsekvencijalizma (uz negativni prioritarizam, negativni konsekvencijalistički egalitarizam i tako dalje), koja se od klasičnog konsekvencijalizma razlikuje jedino po tome što se usredsređuje na smanjenje „štete“ (Acton & Watkins 1963; Chao 2012; Gloor 2019; Tomasik 2019). Drugo pitanje se pita, ne više samo da li je poperovska etika negativno intoniran utilitarizam, nego da li je uopšte konsekvencijalizam. Odgovor bi u oba slučaja mogao ili morao biti negativan – a da to, naizgled paradoksalno, ne derogira njegovu središnju zamisao: gotovo bez obzira na teorijsko ishodište, „možemo zadržati važnu intuiciju [negativnog utilitarizma] dajući veću težinu negativnoj nego pozitivnoj dobrobiti“ (Arrhenius 2000: 138).

Ne bi li se izljuštila ta intuicija, možda je najuputnije pozvati se na sam početak i ujedno „društveno produktivan“ kraj ove debate, na Poperov odgovori R. N. Smartu. Tamo Poper priznaje da bi apsurdne posledice neprijatnog zaključka na koje Smart upućuje zaista sledile iz potpunog obezvređivanja sreće i prihvatanja minimizovanja patnje kao jedinog kriterijuma ispravnog postupanja, ali da se uopšte ne radi o tome, da je takvo tumačenje (kon)teksta pogrešno. Princip minimizovanja patnje je mišljen samo kao jedno od tri pravila – skupa sa principima tolerisanja tolerantnog i otpora tiraniji¹⁹

18 Uporediti možda prvu takvu sugestiju: Sikora 1976.

19 „1. Tolerancija prema svima koji nisu netolerantni i koji ne propagiraju netoleranciju. [...] To naročito implicira da se prema moralnim odlukama drugih treba ophoditi s poštovanjem, sve dok se takve odluke ne suprotstavljaju principu tolerancije. 2. Priznanje da sva moralna hitnost ima svoju osnovu u hitnosti patnje ili bola. Verujem da je najveća greška utilitarizma (i drugih oblika hedonizma) to što ne priznaje da se sa moralnog stanovišta patnja i sreća ne smeju tretirati kao simetrični; to jest, promocija sreće je u svakom slučaju mnogo manje hitna od pružanja pomoći onima koji pate i pokušaja sprečavanja patnje. S tog razloga predlažem da se zamerni utilitaristička formula 'Ciljaj na najveću količinu sreće za najveći broj' ili ukratko 'maksimizuj sreću' formulom 'Najmanja količina patnje koja se može izbeći za sve' ili ukratko 'minimizuj patnju'. Takva jedno-

– u sklopu nastojanja da se ustanove praktični principi ne za individualne postupke, nego za „javnu politiku“: „nikada nisam preporučio da, kao kriterijum [ispravnosti postupaka], usvojimo minimalizaciju bede, iako mislim da je to poboljšanje nekih ideja utilitarizma. Takođe sam sugerisao da smanjenje bede koja se može izbeći pripada programu javne politike (što ne znači da bi bilo koje pitanje javne politike trebalo da bude odlučeno pomoću minimizovanja bede), dok bi maksimizovanje nečije sreće trebalo da bude ostavljeno ličnom nastojanju. (Sasvim se slažem s onim svojim kritičarima koji su pokazali da bi, ako je upotrebljeno kao kriterijum, načelo minimuma bede imalo apsurdne posledice; očekujem da isto može da se kaže za svaki drugi moralni kriterijum).“ (Poper 1993: 481-482).²⁰ A onda bi se zaista moglo ispostaviti da je R.N.Smart, ako ne pogrešno, ono jednostrano interpretirao Poperove „zapise o etici“, u kojima ne samo da „[n]e postoji indikacija da minimizacija patnje treba da prevagne nad drugim principima“, nego bi se, naprotiv, iz Poperovog opšteg antitotalitarnog stava s većom verovatnoćom moglo zaključiti da bi „promovisao ljudska prava kao bočno ograničenje svakog pokušaja poboljšanja stanja stvari“ (Contestabile 2020b). Ali ta Kontestajblova odbrana Popera važi samo ukoliko se blagonaklono prihvati da njegovi „zapisi“ ne predstavljaju teoriju, već pre „podstiču jednu porodicu etičkih koncepata“ (Fricke 2002: 13): „usko utilitaristička interpretacija“ tih beleški bi onda bila neprimerena – budući da ta porodica ne staje pod (prez)ime „utilitarizam“ (Contestabile 2020b).

Jer, na kraju krajeva, čini se da je reč zaista o porodičnom srodstvu, o jednoj zajedničkoj intuiciji, možda i o jednom korektivi koji prelazi svoju meru ukoliko avanzuje do teorije, o jednom „principu“, shvaćenom doslovno kao „ono prvo“, ali ne i poslednje, kao ono od čega bi valjalo početi i uvek se na to opominjati. To je manje od zaokružene teorijske koncepcije, ali uopšte nije malo. „[A]ko postoji i jedan etički princip oko koga se većina ljudi slaže“, primećuje Gorton (2015), „to je važnost umanjenja patnje“: „Čini se da je široko rasprostranjena intuicija da postoji nešto posebno moralno hitno u pogledu patnje“. Kao što se čini da od negativnog utilitarizma ne ostaje mnogo više od tog principa i te intuicije, od onog minimalnog gde prestaje

---

stavna formula verujem da se može učiniti jednim od temeljnih principa (doduše ne jedinim) javne politike. (Princip 'Maksimizuj sreću, naprotiv, izgleda da je sklon da proizvede dobronamernu diktaturu). [...] 3. Borba protiv tiranije ili, drugim rečima, pokušaj da se očuvaju druga načela institucionalnim sredstima zakonodavstva radije nego dobronamernošću moći ličnosti" (Popper 1947: 205; Poper 1993: 308). Istini za volju, Smart u zaključku svog teksta ima upravo ova tri principa u vidu, ali insistira na svojoj primedbi. On smatra izvesnim da „negativni utilitarizam kao konzervativni politički princip ima neke prednosti, utoliko što se ljudi spremnije saglašavaju oko zla nego oko dobra“, ali je i uveren da „svaku jasnoću koju donosi etici plaća dopuštanjem izvesnih apsurdnih i čak opakih moralnih rasuđivanja“: „U svakom slučaju, čak i ako dozvolimo da 'Toleriši tolerantnog' i 'Ne tiraniji' stoje kao principi skupa sa negativnim utilitarizmom, postojaće sukob između njih i negativnog utilitarizma s obzirom na naše primere. Ako shvatimo negativni utilitarizam ozbiljno, zasigurno treba da oborimo druge principe" (Smart 1958: 543).

20 Za dalje Poperove odgovore kritičarima: Popper 1974.

kalkulacija, od patnje, asimetrijom odvojene od sreće, kao imenitelja koji bi da negacijom očuva lik ili granicu opravdanog postupanja. Taj princip se onda, u jednom proširenom smislu koji predlaže Tomas Mecinger (Thomas Metzinger), može nazvati upravo „principom negativnog utilitarizma“, kao jedna prostrana ideje oko koje bi se mogli složiti različite etičke privrženosti i različiti „pozitivni“ ciljevi, jedna ideje da treba minimizovati kad god je to moguće „ukupnu količinu patnje svih bića kadrnih da svesno pate“, i više od toga, jedna „fundamentalna solidarnosti svih bića koja pate [u borbi] protiv patnje“: „Iz ove solidarnosti ne bi trebalo da činimo ništa što bi uvećalo ukupnu količinu patnje i konfuzije u univerzumu – a kamoli nešto što će od samog početka vrlo verovatno imati takvu posledicu“ (Metzinger 2003: 622).

Predrag Krstić
Unierzitet u Beogradu
Institut za filozofiju i društvenu teoriju

Literatura

- Acton, H. B. & J. W. N. Watkins (1963). „Symposium: Negative Utilitarianism“, *Proceedings of the Aristotelian Society*, Supplementary Volumes 37: 83–114.
- Algander, Per (2012). „A Defence of the Asymmetry in Population Ethics“, *Res Publica* 18 (2): 145–157.
- Arrhenius, Gustaf & Krister Bykvist (1995). „Future Generations and Interpersonal Compensations Moral Aspects of Energy Use“, *Uppsala Prints and Preprints in Philosophy* 21, https://pdfs.semanticscholar.org/2d88/4516966b7e9f5b3ae657d8b994bf26932ccf.pdf?_ga=2.4973619.100198803.1593850714-1420064017.1566924006 (1, jun 2020).
- Arrhenius, Gustav (2000). *Future Generations. A Challenge for Moral Theory* (Uppsala: University Printers).
- Bavetta Sebastiano & Pietro Navarra (2012). *The Economics of Freedom. Theory, Measurement, and Policy Implications* (New York: Cambridge University Press).
- Bavetta, Sebastiano, Pietro Navarra & Dario Maimone (2014). *Freedom and the Pursuit of Happiness. An Economic and Political Perspective* (New York: Cambridge University Press).
- Beiser, Frederick C. (2016). *Weltschmerz: Pessimism in German Philosophy, 1860–1900* (Oxford: Oxford University Press).
- Belshaw, Christopher (2012). „A New Argument for Anti-natalism“, *South African Journal of Philosophy* 31 (1): 117–127.
- Benatar, David (1997). „Why It is Better Never to Come into Existence“, *American Philosophical Quarterly* 34 (3): 345–355.
- Benatar, David (2006). *Better Never To Have Been: The Harm of Coming Into Existence* (New York: Oxford University Press).
- Brink, David Owen (1989). *Moral Realism and the Foundations of Ethics* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Bunge, Mario (1989). *Ethics: The Good and The Right* (Dordrecht: Kluwer).

- Chao, Roger (2012). „Negative Average Preference Utilitarianism”, *Journal of Philosophy of Life* 2 (1): 55-66.
- Coates, Ken (2014). *Anti-Natalism: Rejectionist Philosophy from Buddhism to Benatar* (Sarasota: First Edition Design Publishing).
- Contestabile, Bruno (2014). „Negative Utilitarianism and Buddhist Intuition”, *Contemporary Buddhism* 15 (2): 298–311.
- Contestabile, Bruno (2020a). „Why I’m (Not) a Negative Utilitarian. A Review of Toby Ord’s Essay”, *Socrethics*, <https://www.socrethics.com/Folder3/Negative-Utilitarianism-Review.htm> (7. maj 2020)
- Contestabile, Bruno (2020b). „Negative Utilitarianism and Justice“, *Socrethics*, <https://www.socrethics.com/Folder2/Justice.htm> (11. april 2020)
- Cowen, Tyler (2004). „Resolving the Repugnant Conclusion”, in Jesper Ryberg & Torbjörn Tännsjö (eds.), *The Repugnant Conclusion: Essays on Population Ethics* (Boston: Kluwer): 81-97.
- Crisp, Roger (1992). „Utilitarianism and the Life of Virtue”, *Philosophical Quarterly* 42 (167): 139-160.
- Dostoevskij, Fedor Mihajlovič (2008). *Braća Karamazovi* (Beograd: Feniks libris).
- Frick, Johann David (2014). „*Making People Happy, Not Making Happy People*“: A Defense of the Asymmetry Intuition in Population Ethics“, Doctoral dissertation, Harvard University, https://dash.harvard.edu/bitstream/handle/1/13064981/Frick_gsas.harvard.inactive_0084L_11842.pdf?sequence=4&isAllowed=y (21. Jun 2020)
- Fricke, Fabian (2002). „Verschiedene Versionen des negativen Utilitarismus”, *Kriterion* 15 (1): 13-27.
- Gloor, Lukas (2019). „The Case for Suffering-Focused Ethics”, *Center on long-term risk*, <https://longtermrisk.org/the-case-for-suffering-focused-ethics/> (11. maj 2020)
- Goodman, Charles (2009). *Consequences of Compassion: An Interpretation and Defense of Buddhist Ethics* (Oxford: Oxford University Press).
- Gorton, William (2015). „Negative Utilitarianism FAQ“, *Internet Encyclopedia of Philosophy and its Authors*, <https://www.utilitarianism.com/nu/nufaq.html> (2. mart 2020)
- Gorton, William A. (2006). *Karl Popper and the Social Sciences* (Albany: State University of New York Press).
- Griffin, James (1979). „Is Unhappiness Morally More Important Than Happiness?“, *Philosophical Quarterly* 29 (114): 47–55.
- Grill, Kalle (2017). „Asymmetric Population Axiology: Deliberative Neutrality Delivered“, *Philosophical Studies* 174 (1): 219–236.
- Heyd, David (1992). *Genethics: Moral Issues in the Creation of People* (Berkeley: University of California Press).
- Hill, Thomas E., Jr. (1992). *Dignity and Practical Reason in Kant’s Moral Theory* (Ithaca: Cornell University Press).
- Hiz, Henry (1992). „Praxiology, Society and Ethics“, in J. Lee Auspitz, Wojciech W. Gasparski, Marek K. Mlicki & Klemens Szaniawski (eds.), *Praxiologies and the Philosophy of Economics* (New Brunswick: Transaction): 421–430.
- Hooker, Brad (2000). *Ideal Code, Real World: A Rule-consequentialist Theory of Morality* (Oxford: Oxford University Press).

- Kadlec, Erich (2008). „Popper’s ‘Negative Utilitarianism’: From Utopia to Reality”, in Peter Markl & Erich Kadlec (eds.), *Karl Popper’s Response to 1938* (Frankfurt am Main: Peter Lang): 107–121.
- Kant, Imanuel (1979). *Kritika praktičnog uma* (Beograd: BIGZ).
- Kant, Imanuel (1981). *Zasnivanje metafizike morala* (Beograd: BIGZ).
- Keown, Damien (1992). *The Nature of Buddhist Ethics* (New York: Palgrave).
- Korsgaard, Christine.M. (1996). *Creating the Kingdom of Ends* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Leighton, Jonathan (2011). *The Battle for Compassion: Ethics in an Apathetic Universe* (New York: Algora Publishing).
- Mayerfeld, Jamie (1996). „The Moral Asymmetry of Happiness and Suffering”, *The Southern Journal of Philosophy* 34 (3): 317-338.
- Mayerfeld, Jamie (2002). *Suffering and moral responsibility* (Oxford: Oxford University Press).
- Metz, Thaddeus (2012). „Contemporary Anti-Natalism, Featuring Benatar’s *Better Never to Have Been*“, *South African Journal of Philosophy* 31 (1): 1–9.
- Metzinger, Thomas (2003). *Being No One: The Self-Model Theory of Subjectivity* (Cambridge: MIT Press).
- Miller, Harlan B. & William Hatton Williams (eds.) (1982). *The Limits of Utilitarianism* (Minneapolis: University of Minnesota Press).
- Narveson, Jan (1967). „Utilitarianism and New Generations”, *Mind* 76 (1): 62-72.
- O’Neill, Onora (1989). *Constructions of Reason: Explorations of Kant’s Practical Philosophy* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Ord, Toby (2013). „Why I’m Not a Negative Utilitarian“, <http://www.amirrorclear.net/academic/ideas/negative-utilitarianism/> (21. april 2020)
- Parfit, Derek (1984). *Reasons and Persons* (Oxford: Clarendon).
- Pearce, David (1995). „The Hedonistic Imperative”, BLTC, <https://www.hedweb.com/hedetic/tabconhi.htm> (28. februar 2020)
- Pearce, David (2005). „The Pinprick Argument“, *Utilitarianism resources*; <https://www.utilitarianism.com/pinprick-argument.html> (7. mart 2020).
- Pearce, David (2014). „A response to Toby Ord’s essay Why I Am Not A Negative Utilitarian”, Socrethics, <https://www.hedweb.com/social-media/pre2014.html> (4. Maj 2020)
- Popper, Karl R. (1973). *Logika naučnog otkrića* (Beograd: Nolit).
- Popper, Karl R. (1993). *Otvoreno društvo i njegovi neprijatelji I: Čar Platona*, Beograd: BIGZ.
- Popper, Karl R. (2009). *Beda istoricizma* (Beograd, Dereta).
- Popper, Karl R. (1947). *The Open Society and its Enemies I: The Spell of Plato* (London: George Routledge & Sons).
- Popper, Karl R. (1962). *Conjectures and Refutations: The Growth of Scientific Knowledge* (New York: Basic Books).
- Popper, Karl R. (1974). „Replies to My Critics“, in Paul Arthur Schilpp (ed.), *The Philosophy of Karl Popper II* (La Salle: Open Court): 962-1197.
- Popper, Karl R. (2002). *All Life Is Problem Solving* (London: Routledge).
- Roberts, Melinda A. (2011). „The Asymmetry: A Solution“, *Theoria: A Journal of Social and Political Theory* 77 (4): 333–367.

- Ryberg, Jesper (1996). „Is the Repugnant Conclusion Repugnant?“, *Philosophical Papers* 25 (3): 161–177.
- Scheffler, Samuel (ed.) (1988). *Consequentialism and Its Critics* (Oxford: Oxford University Press).
- Sen, Amartya & Bernard Williams (eds.) (1982). *Utilitarianism and Beyond* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Sikora, R. I. (1976). „Negative Utilitarianism: Not Dead Yet“, *Mind* 85 (340): 587–588.
- Sikora, R. I. (1978). „Is it Wrong to Prevent the Existence of Future Generations?“, in R. I. Sikora & Brian Barry (eds.), *In Obligations to Future Generations* (Philadelphia: The White Horse): 112–166.
- Smart, J. J. & Bernard Williams (1973). *Utilitarianism For and Against* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Smart, J. J. C (1989). „Negative Utilitarianism“, in Fred D’Agostino & I. C. Jarvie (eds.), *Freedom and Rationality: Essays in Honor of John Watkins* (Dordrecht: Kluwer): 35–46.
- Smart, J. J. C. (1973). „An Outline of a System of Utilitarian Ethics“, in J. J. C. Smart & Bernard Williams (eds.), *Utilitarianism: For and Against* (Cambridge: Cambridge University Press): 3–74.
- Smart, R. N. (1958). „Negative utilitarianism“, *Mind* 67 (268): 542–543.
- Tomasik, Brian (2017). „Are Happiness and Suffering Symmetric?“, *Essays on Reducing Suffering*, <http://reducing-suffering.org/happiness-suffering-symmetric/> (9. januar 2020)
- Tomasik, Brian (2019). „Three Types of Negative Utilitarianism“, *Essays on Reducing Suffering*, <https://reducing-suffering.org/three-types-of-negative-utilitarianism/> (9. januar 2020)
- Walker, A. D. M. (1974). „Negative Utilitarianism“, *Mind* 83 (331): 424–428.
- Wolf, Clark (1996). „Social Choice and Normative Population Theory: A Person Affecting Solution to Parfit’s Mere Addition Paradox“, *Philosophical Studies* 81: 263–282.

Predrag Krstić

Negation and Asymmetry: What is Left of Negative Utilitarianism (Summary)

The beginning of the paper is dedicated to Popper’s general understanding of the scientific method, in which the moment of refutation stands out. The second part of the paper presents the application of that model to the field of ethics and ‘public policy,’ in the form of a suggestion to be called later ‘negative utilitarianism.’. Then, attention is focused on the objections addressed to negative utilitarianism, primarily when it comes to the ‘repugnant conclusion’ that brings it closer to promortalism and anti-natalism. In the final part, the author strives to defend what remains of the intuition that motivates negative utilitarianism by its reduction to a principle, and not to a complete theory or a comprehensive conception.

KEYWORDS: negativism, negative utilitarianism, asymmetry of suffering and happiness, Karl Popper, moral intuition